

حقوق جزای اختصاصی (۳)

جوابیم علیه امنیت و آسایش عمومی

(با نگرش تطبیقی)

دکتر حسین میر محمد صادقی

استاد دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی

(تجدید نظر شده)

نشر میزان

سرشناسه : میر محمد صادقی، حسین، ۱۳۳۵-

عنوان قراردادی : ایران. قوانین و احکام

عنوان و نام پدیدآور : حقوق جزای اختصاصی (۳): جرایم علیه امنیت و

آسایش عمومی (با نگرش تطبیقی) / حسین میر محمد صادقی

وضعیت ویراست : چ ۲۲ ویراست ۲

مشخصات نشر : تهران: نشر میزان، ۱۳۹۲

مشخصات ظاهری : ۴۹۶ ص.

فروست : علوم اجتماعی؛ ۷۱۴

شابک : 978-964-511-513-3

وضعیت فهرست نویسی : فیبا

یادداشت : کتابنامه همچنین به صورت زیر نویس

موضوع : حقوق جزا — ایران

موضوع : جرم شناسی — قانون کیفری — ایران

رده بندی هکتره : ۳۸۰۰/م۹ ح ۶۶ KMH

رده بندی دیویی : ۳۳۵/۵۵

شماره کتابشناسی ملی : ۳۲۶۱۷۸۸۰

هرگونه تکثیر (اعم از چاپ، کپی، فایل الکترونیکی و...) از این اثر بدون اخذ مجوز

از ناشر خلاف قانون بوده و پیگرد قانونی دارد.

لطفاً در صورت مشاهده، موارد را به شماره تلفن های ذیل اطلاع دهید.

۷۱۴

نشر میزان

حقوق کیفری اختصاصی (۳)

جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی

دکتر حسین میر محمد صادقی

چاپ بیست و دوم: زمستان ۱۳۹۲

ویرایش دوم

شماره: ۵۰۰۰ نسخه

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۱-۵۱۳-۳

دفتر مرکزی: خ شهید بهشتی، بعد از تقاطع سهروردی، خ کاووسی فر، کوچه نکبسا، پلاک ۳۲، تلفن ۸۸۵۳۹۱۳۱

فروشگاه مرکزی: خ انقلاب، رویروی درب اصلی دانشگاه تهران، ابتدای خ فخررازی، پلاک ۸۳، تلفن ۶۶۴۶۷۷۷۰

واحد پخش و فروش: خیابان سمیه، بین مفتح و فرصت، پلاک ۱۰۴، تلفن ۸۸۳۳۹۵۲۹-۳۱

پست الکترونیکی: mizannasher@yahoo.com وب سایت: www.mizan-law.ir

تقدیم به معلم در طول دوران تحصیل، از دبستان تا دانشگاه:

که موقعیت کنونی خود را به عنوان یک دانشجوی حقوق مدیون تلاش‌ها و راهنمایی‌های ایشانم؛

تقدیم به دانشجویانم:
در گذشته، حال و آینده

بسم الله الرحمن الرحيم
هست کلید در گنج حکیم
فاتحه فکرت و ختم سخن
نام خدای است بر او ختم کن*

در «حقوق جزای اختصاصی»، برخلاف «حقوق جزای عمومی»، به جای پرداختن به اصول کلی حقوق جزا، از قبیل ارکان تشکیل دهنده جرم، مبانی و موانع مسؤولیت کیفری، معاونت و شرکت در جرم، شروع به جرم و نظایر آن‌ها، به بررسی جرایم خاص پرداخته می‌شود. جهت تسهیل این بررسی، جرایم مختلف، با توجه به ارزشی که آن را نقض می‌کنند، دسته بندی می‌شوند. جرایمی که در این کتاب با نگرشی تطبیقی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته‌اند، جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی می‌باشند، که به دلیل تأثیر سوء آن‌ها بر حاکمیت ملی و مصالح عمومی کشور دارای اهمیت ویژه‌ای هستند. این کتاب چند سال پیش، یعنی در سال ۱۳۷۹، برای اولین بار به زیور طبع آراسته شد، و تا سال ۱۳۹۱ به طور مرتب تجدید چاپ شده و به عنوان کتاب برگزیده‌ی یازدهمین دوره‌ی کتاب‌های سال دانشگاهی هم انتخاب شد. علی رغم این که انجام اصلاحاتی در کتاب و افزودن اضافاتی به آن ضروری می‌مود، لیکن این امر، به امید اقدام قانونگذار نسبت به اصلاح و دائمی کردن «قانون مجازات اسلامی»، مصوب سال ۱۳۷۰، به عهده‌ی تعویق می‌افتاد. اینک که این قانون با تأخیری نرسیده‌ی ناپذیر از سوی قانونگذار اصلاح، و البته باز به شکل آزمایشی تصویب شده است، کتاب حاضر نیز در پرتو اصلاحات انجام شده از سوی مقتن مورد بازنگری قرار گرفته و اینک تجدید چاپ می‌شود. امید می‌رود که همچنان مقبول طبع بلند و مطمح نظر خطاپوش خوانندگان گرامی قرار گیرد.

تهران - تابستان ۱۳۹۲
حسین میر محمد صادقی

فهرست مطالب

۶	مقدمه‌ی نویسنده
۱۵	پیشگفتار
۲۱	فصل اوّل - جرایم علیه امنیت کشور
۲۱	مبحث اول - مقدمه
۳۷	مبحث دوم - نگاهی به قوانین برخی از کشورها در مورد
۳۷	جرایم علیه امنیت
۳۷	گفتار اول - انگلستان
۴۰	۱- شورش
۴۰	۲- بی‌نظمی خشونت‌آمیز
۴۰	۳- نزاع جمعی (در ملأ عام)
۴۱	۴- سایر جرایم
۴۱	گفتار دوم - کانادا
۴۳	گفتار سوم - آمریکا
۴۴	گفتار چهارم - نیوزیلند
۴۵	گفتار پنجم - آلمان
۴۶	مبحث سوم - مهمترین جرایم علیه امنیت در حقوق ایران
۴۷	گفتار اول - محاربه

۴۷	۱- مفهوم محاربه.....
۴۹	۲- معنی سلاح.....
۵۳	۳- راهزنی و سرقت مسلحانه.....
۵۴	۴- مقابله با محاربان.....
۵۴	۵- مجازات محاربه.....
۵۶	۶- اثبات محاربه.....
۵۶	۷- توبه محارب.....
۵۷	۸- شروع به محاربه و معاونت در آن.....
۵۸	گفتار دوم- افساد فی الارض.....
۶۴	گفتار سوم- بغی.....
	گفتار چهارم- تشکیل یا اداره یا عضویت در دسته یا جمعیت به قصد برهم زدن
۶۸	امنیت کشور.....
۷۳	گفتار پنجم- تبلیغ علیه نظام یا به نفع گروه‌های مخالف نظام.....
۸۵	گفتار ششم- جاسوسی و جرم راسخه به آن.....
۹۴	۱- مطلع کردن اشخاص فاقد صلاحیت از اسرار.....
	۲- ورود به اماکن ممنوعه جهت کسب اطلاعات /
۱۰۱	عکسبرداری غیرمجاز.....
۱۰۷	۳- جمع‌آوری اطلاعات.....
۱۱۱	۴- بی‌مبالاتی در حفظ اطلاعات طبقه‌بندی شده.....
۱۱۶	۵- اخفای جاسوسان یا معرفی جاسوس به کشورهای بیگانه.....
۱۲۱	۶- جاسوسی به نفع یک دولت بیگانه و به ضرر دولت بیگانه دیگر.....
۱۲۳	۷- جاسوسی رایانه‌ای و جرایم مرتبط با آن.....
۱۲۴	گفتار هفتم- تحریک.....
۱۲۴	۱- تحریک نیروهای رزمنده.....
۱۲۸	۲- تحریک مردم.....
۱۳۱	گفتار هشتم- تهدید به بمب‌گذاری وسایل نقلیه.....

گفتار نهم - همکاری با دول خارجی متخاصم	۱۳۴
مبحث چهارم - تشدید و تخفیف مجازات در جرایم علیه امنیت کشور	۱۳۵
گفتار اول - تشدید مجازات	۱۳۶
گفتار دوم - تخفیف یا معافیت از مجازات	۱۳۸
مبحث پنجم - سایر جرایم علیه امنیت کشور	۱۴۲
گفتار اول - سوء قصد به جان مقامات سیاسی	۱۴۳
۱- مقدمه	۱۴۳
۲- سوء قصد به جان مقامات سیاسی یا مذهبی داخلی	۱۵۹
۳- سوء قصد به جان مقامات سیاسی خارجی	۱۶۲
گفتار دوم - توهین	۱۶۷
۱- توهین به مقدّسات	۱۷۹
۲- توهین به رهبری قبلی و فعلی	۱۸۴
۳- توهین به سایر مقامات دولتی ایران	۱۸۶
۴- توهین به مقامات سیاسی خارجی	۱۹۴
گفتار سوم - تخریب	۱۹۷
۱- آتش زدن اموال به قصد مقابله با حکومت اسلامی	۲۱۶
۲- شکار یا صید حیوانات وحشی حفاظت شده یا ممنوع الصید	۲۲۰
۳- اتلاف اسناد دولتی	۲۲۲
۴- نهب و غارت	۲۲۳
۵- تخریب جنگل ها، درختان و مراتع	۲۲۳
۶- خرابکاری در وسایل و تأسیسات مورد استفاده عمومی به منظور اخلال	
در نظم و امنیت عمومی	۲۲۶
۷- اقدامات علیه بهداشت عمومی	۲۲۹
۸- تخریب اموال تاریخی، فرهنگی	۲۳۱
۹- تخریب وسایل و تجهیزات راه آهن	۲۳۹
۱۰- اخلال در امنیت پرواز هواپیما و خرابکاری در وسایل و تأسیسات	

۲۴۰	هواپیمایی
۲۴۰	۱۱- اخلا لگري در صنایع
۲۴۱	۱۲- اخلا لگري در صنایع نفت
۲۴۱	۱۳- تخریب وسایل و تجهیزات نظامی از سوی نظامیان
۲۴۲	۱۴- تخریب در زندان توسط زندانی
	۱۵- شکستن مهر و پلمب یا دفاتر ثبت و ضبط دولتی یا اسناد موجود در
۲۴۲	اماکن دولتی
۲۴۳	۱۶- تخریب اسناد مربوط به امام خمینی (ره)
۲۴۴	۱۷- تخریب رایانه‌ای
۲۴۵	گفتار چهارم- تبانی برای ارتکاب جرایم علیه امنیت
۲۴۶	۱- مقدمه
۲۴۸	۲- عناصر متشکله جرم تبانی
۲۵۴	۳- توافق مشروط
۲۵۵	۴- مکان حصول توافق
۲۵۷	۵- شروع به ارتکاب تبانی، معاونت در تبانی و تبانی در معاونت
۲۵۷	۶- انواع تبانی‌های کیفری
۲۶۱	گفتار پنجم- اشاعه اکاذیب
۲۶۴	گفتار ششم- تظاهر، قدرت نمایی و هیاهو و حشال
۲۶۷	گفتار هفتم- اقدام برای جدا کردن قسمتی از قلمروی حاکمیت ایران
۲۶۹	فصل دوم- جعل و استفاده از سند مجعول
۲۶۹	مبحث اول- مقدمه
۲۷۲	مبحث دوم- تعریف
۲۷۸	مبحث سوم- توضیح مصادیق جعل
۲۷۸	گفتار اول- ساختن نوشته یا سند
۲۸۲	گفتار دوم- ساختن مهر یا امضای اشخاص رسمی یا غیررسمی

گفتار سوم - خراشیدن یا تراشیدن.....	۲۸۶
گفتار چهارم - قلم بردن.....	۲۸۶
گفتار پنجم - الحاق.....	۲۸۷
گفتار ششم - محو یا اثبات یا سیاه کردن.....	۲۸۷
گفتار هفتم - تقدیم یا تأخیر تاریخ سند نسبت به تاریخ حقیقی آن.....	۲۸۹
گفتار هشتم - الصاق نوشته‌ای به نوشته دیگر.....	۲۹۰
گفتار نهم - به کار بردن مهر دیگری بدون اجازه صاحب آن.....	۲۹۰
مبحث چهارم - عنصر مادی جرم جعل.....	۲۹۲
گفتار اول - رفتار فیزیکی در جرم جعل.....	۲۹۲
الف) رفتار فیزیکی در جرم جعل مادی.....	۲۹۳
۱ - جعل احکام یا امضا یا مهر یا فرمان یا دستخط مقامات دولتی.....	۲۹۳
۲ - جعل مهر، تمبر، منگنه یا علامت یکی از شرکت‌ها یا مؤسسات ادارات دولتی یا نهادهای انقلاب اسلامی یا نهادهای عمومی غیردولتی و یا شرکت‌ها و تجارتخانه‌های غیردولتی.....	۲۹۴
۳ - جعل احکام دادگاه‌ها یا اسناد یا حواله‌های صادره از خزانه دولتی و منگنه یا علامتی که برای تعیین عیار طلا یا نقره به کار می‌رود.....	۲۹۵
۴ - جعل اسکناس رایج داخلی یا خارجی یا اسناد بانکی یا اسناد و اوراق بهادار و حواله‌های صادره از خزانه.....	۲۹۶
۵ - جعل مدارک تحصیلی.....	۲۹۹
۶ - جعل در اسناد و نوشته‌های غیررسمی.....	۳۰۰
۷ - جعل در اسناد و نوشته‌های رسمی.....	۳۰۱
۸ - عکس برداری از اوراق و مدارک.....	۳۰۴
۹ - جعل گواهی پزشکی.....	۳۰۸
۱۰ - صدور گواهی نامه خلاف واقع.....	۳۱۲
۱۱ - شرکت در آزمون به جای دیگری یا شرکت دادن دیگری به جای خود ..	۳۱۵
ب) رفتار فیزیکی در جرم جعل مفادی یا معنوی.....	۳۱۷

۳۲۱	گفتار دوم - شرایط و اوضاع و احوال لازم برای تحقق جرم جعل
۳۳۱	گفتار سوم - نتیجه
۳۴۳	مبحث پنجم - شروع به جعل و تزویر
۳۴۸	مبحث ششم - عنصر روانی جرم جعل
۳۵۱	مبحث هفتم - جرم جعل در قوانین متفرقه
۳۵۲	گفتار اول - جعل ارتكابی از سوی مستخدمین و اجزاء ثبت اسناد و املاک
۳۵۳	گفتار دوم - جعل ارتكابی در اسناد سجلی
۳۵۵	گفتار سوم - جعل و تزویر ارتكابی از سوی نظامیان
۳۵۶	گفتار چهارم - جعل تمبر و نقش تمبر
۳۵۶	گفتار پنجم - جعل کالا برگ (کوین)
۳۵۷	گفتار ششم - جعل چک های تضمین شده
۳۵۷	گفتار هفتم - جعل گذرنامه یا جواز اقامت یا جواز عبور
۳۵۸	گفتار هشتم - جعل تصدیق صدور و ورود
۳۵۸	گفتار نهم - ارتكاب جعل توسط کارشناس
۳۵۹	گفتار دهم - ذکر تاریخ مقدم توسط ظرنویس
۳۵۹	گفتار یازدهم - انتقال مال غیر به وسیله سند رسمی
۳۶۰	گفتار دوازدهم - ارتكاب جعل برای فرار از خدمت و وظیفه عمومی
۳۶۱	گفتار سیزدهم - جعل و تزویر در انتخابات
۳۶۱	گفتار چهاردهم - جعل رایانه ای (الکترونیک)
۳۶۴	مبحث هشتم - استفاده از سند مجعول
۳۷۰	مبحث نهم - تکرار و تعدد در جرایم جعل و استفاده از سند مجعول
۳۷۷	مبحث دهم - آنی بودن جرایم جعل و استفاده از سند مجعول
۳۷۸	مبحث یازدهم - تخفیف یا معافیت از مجازات برای جاعلین
۳۷۸	مبحث دوازدهم - معاونت در جعل و استفاده از سند مجعول

فصل سوم - قلب سکه و ترویج سکه قلب	۳۷۹
مبحث اول - مقدمه	۳۷۹
مبحث دوم - ساختن سکه قلب	۳۸۲
گفتار اول - ساختن سکه تقلبی طلا و نقره	۳۸۵
گفتار دوم - ساختن سکه تقلبی غیر طلا و نقره	۳۸۷
مبحث سوم - مخدوش کردن سکه طلا و نقره	۳۸۸
مبحث چهارم - ترویج یا خرید و فروش سکه قلب یا مخدوش	۳۹۱
مبحث پنجم - داخل کردن سکه قلب یا مخدوش به کشور	۳۹۳
مبحث ششم - تخفیف یا معافیت از مجازات برای جاعلین و متقلبین	۳۹۴
مبحث هفتم - ضبط اموال تحصیلی به نفع دولت	۳۹۸
مبحث هشتم - عنصر روانی جرم قلب سکه	۳۹۹
مبحث نهم - معاونت در قلب و مخدوش کردن سکه، جعل و تزویر و استفاده از سند	
مجموع	۴۰۱
مبحث دهم - اخلال در نظام اقتصادی کشور از طریق قلب سکه	۴۰۴
فصل چهارم - رشا و ارتشا	۴۰۵
مبحث اول - مقدمه	۴۰۵
مبحث دوم - تاریخچه رشا و ارتشا در قوانین قبلی ایران	۴۱۲
مبحث سوم - رشا و ارتشا در قوانین فعلی ایران	۴۱۳
مبحث چهارم - عنصر مادی در جرایم رشا و ارتشا	۴۱۵
مبحث پنجم - شروع به ارتکاب رشا و ارتشا	۴۳۸
مبحث ششم - عنصر روانی در جرایم رشا و ارتشا	۴۴۲
مبحث هفتم - مجازات جرم ارتشا در حقوق ایران	۴۴۶
مبحث هشتم - موارد تشدید مجازات مرتشی	۴۵۲
مبحث نهم - مجازات جرم رشا در حقوق ایران	۴۵۳
مبحث دهم - موارد تخفیف و معافیت از مجازات برای راشی	۴۵۵

۴۶۰	مبحث یازدهم - موارد خاص رشا و ارتشا و جرایم مرتبط با آنها
۴۶۰	گفتار اول - رشا و ارتشا در مورد داوران، ممیزان و کارشناسان
۴۶۱	گفتار دوم - تسهیل ارتشا
۴۶۲	گفتار سوم - ارتکاب ارتشا از سوی نظامیان
۴۶۴	گفتار چهارم - ثروت‌های ناشی از رشوه
۴۶۴	گفتار پنجم - ارتشا در امر نظام وظیفه
۴۶۵	گفتار ششم - اخذ مال یا وجه از سوی پزشک برای دادن گواهی خلاف واقع
۴۶۶	گفتار هفتم - اخذ کمیسیون و پورسانت (درصدانه)
۴۶۹	گفتار هشتم - اِعمال نفوذ
۴۷۳	فهرست منابع

پیشگفتار

جرایم علیه امنیت و جرایم علیه آسایش عمومی

موضوع یکی از دروس دو واحدی «حقوق جزای اختصاصی»، جرایم علیه امنیت کشور و جرایم علیه آسایش عمومی است که گاه مجموعاً تحت عنوان «جرایم علیه مصالح عمومی کشور» از آنها نام برده می‌شود. این عناوین شاید تا حدی ابهام‌آور و سؤال برانگیز جلوه کنند، از آن رو که در واقع تمامی جرایم، علیه امنیت کشور و دولت، و نیز علیه آسایش عمومی ارتکاب می‌یابند. برای مثال، کسی که سرقت می‌کند یا مرتکب قتل می‌شود هم امنیت کشور و آسایش عمومی را خدشه‌دار می‌سازد در حالی که جرایم مذکور، به ترتیب، تحت عنوان جرایم علیه اموال و جرایم علیه اشخاص طبقه‌بندی شده و مورد مطالعه قرار می‌گیرند.

برای رفع ابهام فوق باید گفت که علی‌رغم صحت این گفته که تمامی جرایم، امنیت کشور و آسایش عمومی را به نوعی خدشه‌دار می‌سازند (و اگر چنین نبود، اساساً به عنوان جرم در محدوده حقوق جزا قرار نمی‌گرفتند) لیکن، این ویژگی در برخی از آنها روشن‌تر و ملموس‌تر است، و به عبارت دیگر، جرایمی وجود دارند که به طور مستقیم با مفاهیم امنیت ملی و آسایش عمومی در ارتباط می‌باشند. جرایمی مثل جاسوسی، شورش یا تحریک مردم به شورش، جمع‌آوری اطلاعات محرمانه، سوء قصد به جان مقامات سیاسی بلند پایه، تشویق بیگانگان به اشغال کشور، کمک به دشمن اشغالگر، تهدید به بمب‌گذاری هواپیما و کشتی و وسایل نقلیه مشابه و نظایر آنها، به طور مستقیم با حاکمیت ملی و اساس و پایه‌های یک نظام و حکومت برخورد دارند و از این رو جرایم

علیه امنیت محسوب می‌شوند. از سوی دیگر، جرایمی مثل جعل و قلب سکه، از باب این که اعتماد عمومی را نسبت به صحت اسناد، نوشتجات، اوراق بهادار، اسکناس، سکه و نظایر آنها سلب کرده و در مواردی (مثل جعل اسکناس رایج) بنیان‌های اقتصادی جامعه را متزلزل می‌سازند، جرایم علیه آسایش عمومی محسوب شده‌اند. به عبارت دیگر، تفاوت بین جرایمی مثل جعل اسکناس و قلب سکه با جرایمی مثل قتل و سرقت آن است که در اولی شاید اساساً هیچ فرد خاصی متضرر نشود، مثلاً کسی که اسکناس جعلی را می‌گیرد به نوبه خود آن را علیه دیگری به کار برده و به جایش چیزی می‌گیرد. در این جا، بیش از همه بنیان‌های اقتصادی جامعه و اعتماد مردم به پول رایج کشور است که آسیب می‌بیند، و از این طریق، آسایش عمومی مختل می‌گردد. لیکن، در قتل و سرقت، ضرر اولیه و ابتدایی به یک یا چند فرد بخصوص وارد می‌شود و اختلالی که در آسایش عمومی در نتیجه ارتکاب این دو جرم حاصل می‌شود تنها یک امر ثانوی و تبعی است. بنا به دلیل پیش گفته، جرایمی که به طور مستقیم با امنیت کشور و آسایش عمومی برخورد دارند تحت این عنوان طبقه‌بندی شده‌اند، و این جرایم موضوع بحث در این کتاب می‌باشند.

کتاب حاضر در چهار فصل تنظیم شده است. در فصل اول، جرایم علیه امنیت کشور، در فصل دوم، جعل و تزویر، در فصل سوم، قلب سکه و در فصل چهارم، رشا و ارتشا مورد بحث قرار گرفته‌اند. سه جرم مذکور در فصول دوم تا چهارم را می‌توان از زمره جرایم علیه آسایش عمومی محسوب کرد.^۱ در مورد جرم اخیر باید توضیح داد که هرچند رشا و ارتشا را می‌توان از زمره جرایم بسیار مهم علیه آسایش عمومی دانست، که در کشورهای دیگر هم معمولاً جزء همین دسته قرار گرفته‌اند،^۲ لیکن در سرفصل فعلی برنامه مصوب شورای عالی برنامه‌ریزی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری برای دوره کارشناسی، از میان همه جرایم، تنها به دو جرم جعل و قلب سکه، به عنوان نمونه‌های جرایم علیه آسایش عمومی، اشاره شده است. بنابراین، استادان محترم در صورت

۱ - هرچند که قانون تعزیرات، مصوب سال ۱۳۷۵، جرم قلب سکه را قبل از جرم جعل و تزویر مورد بحث قرار داده است لیکن، با توجه به این که شاید بتوان قلب سکه را در واقع یکی از مصادیق جعل و تزویر محسوب کرد، در این کتاب ترجیح داده شد که ابتدا جرم عام جعل و تزویر و سپس جرم قلب سکه، به عنوان مصادیقی از آن، مورد بحث قرار گیرد.

۲ - برای مثال، در قوانین کشورهای عربی معمولاً از جرایمی مثل رشوه، اختلاس، قلب و جعل تحت عنوان «الجرائم المضرة بالمصلحة العمومية» نام برده شده است.

تدریس این کتاب، که به عنوان یک متن درسی برای درس «حقوق جزای اختصاصی ۳» در دوره کارشناسی رشته‌های حقوق، علوم قضایی و سایر رشته‌های مرتبط تهیه و تدوین شده است، می‌تواند در صورت کمبود وقت از تدریس این جرم در کلاس صرف‌نظر نمایند، لیکن این بخش می‌تواند برای تدریس حقوق جزای اختصاصی در دوره کارشناسی ارشد مورد استفاده قرار گیرد، و البته مقتضی است که وزارت متبوع، با بازنگری در برنامه تفصیلی درس حقوق جزای اختصاصی، این جرم را نیز جزء جرایمی که باید در زمره جرایم علیه آسایش عمومی تدریس شود قرار دهد.

با توجه به آنچه که ذکر شد، اشاره‌ای به فهرست سایر جرایمی که از نظر قانون ایران، جرایم بر ضد آسایش عمومی محسوب می‌شوند مفید به نظر می‌رسد.

«قانون مجازات عمومی»، مصوب سال ۱۳۰۴، در فصل سوم، تحت عنوان «جنحه و جنایت بر ضد آسایش عمومی»، طی شش مبحث، به جرایم قلب سگه، جعل و تزویر، محو یا شکستن مهر و سرقت نوشتجات از اماکن دولتی، فرار محبوسین و اخفاء مقصرین، غصب عناوین و مشاغل و تخریب ابنیه و آثار می‌پردازد. بنابراین، در این قانون جرایمی که از نظر قانونگذار، مخالف آسایش عمومی محسوب می‌شدند کاملاً مشخص و معلوم شده بودند. «قانون تعزیرات»، مصوب سال ۱۳۶۲، از ماده ۱۶ (پس از اتمام جرایم علیه امنیت) به جرایم بر ضد آسایش عمومی می‌پردازد، و از این نکته که عنوان ذکر شده در بالای ماده ۸۴ «جرایم نسبت به مأمورین دولت» بود می‌توانستیم استنباط کنیم که جرایم بر ضد آسایش عمومی مجموعه جرایم مطروحه از ماده ۱۶ الی ماده ۸۳ «قانون تعزیرات» می‌باشند. این جرایم عبارت بودند از قلب سگه، جعل و تزویر، محو یا شکستن مهر و سرقت نوشتجات از اماکن دولتی، فرار محبوسین قانونی و اخفاء مقصرین، غصب عناوین و مشاغل، تخریب اموال دولتی، تقصیرات وزراء و مأمورین دولتی، امتناع از انجام وظایف قانونی و تعديات مأمورین دولتی نسبت به دولت.

با این حال، با توجه به فقدان فصل‌بندی کامل و صحیحی در «قانون تعزیرات» مصوب سال ۱۳۶۲، این امکان وجود داشت که در درک صحیح و دقیق فهرست جرایم علیه آسایش عمومی مشکل و اختلاف نظر بروز کند که البته این امری کاملاً معمول است، زیرا تقسیم‌بندی‌ها عمدتاً بر حسب سلیقه و ذوق اشخاص و گاهی هم به اشتباه انجام می‌گیرند و نمی‌توان برای آن‌ها منطق قطعی پیدا کرد. حتی «قانون تعزیرات»، مصوب سال ۱۳۷۵، در برخی از فصل‌ها، از جمله در فصل پنجم راجع به جعل و تزویر، جرایمی

را ذکر کرده است که با عنوان فصل، همان طور که در فصل دوم این کتاب خواهیم دید، هماهنگی و مطابقت ندارد. در هر حال، شاید برای پرهیز از همین مشکلات و اختلاف نظرها بوده است که «قانون تعزیرات»، مصوب سال ۱۳۷۵، اساساً متعزّض عنوان «جرایم علیه آسایش عمومی» نشده و هر یک از جرایم فوق‌الاشعار را در بخش مربوط به خود بررسی کرده است، بدون این که مجموع آنها را تحت عنوان کلی «جرایم ضد آسایش عمومی» قرار دهد.

در مورد «جرایم علیه امنیت کشور» نیز «قانون تعزیرات»، مصوب سال ۱۳۷۵، آنها را ذیل دو سرفصل مجزّا ذکر نکرده، بلکه فصل اوّل (مشمول بر ۱۵ ماده، یعنی از ماده ۴۹۸ الی ماده ۵۱۲) را مجزّماً زیر عنوان «جرایم ضدّ امنیت داخلی و خارجی کشور» ذکر کرده است. همین نحوه در «قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح»، مصوب سال ۱۳۸۲، در پیش گرفته شده است. در قانون اخیرالذکر، مواد فصل دوم (از ماده ۱۷ الی ماده ۲۸) ذیل عنوان «جرایم علیه امنیت داخلی و خارجی» ذکر شده‌اند، در حالی که «قانون مجازات عمومی» این جرایم را در دو بحث تحت عنوان «جنحه و جنایات بر ضدّ امنیت خارجی مملکت» (از ماده ۶۰ الی ماده ۶۸) و «جنحه و جنایت بر ضدّ امنیت داخلی مملکت» (از ماده ۶۹ به بعد) ذکر کرده بود، که این دو بحث تحت فصل اوّل از باب دوم «قانون مجازات عمومی» ذکر شده بودند. «قانون تعزیرات»، مصوب سال ۱۳۶۲ نیز، به دلیل همان نقص مذکور (یعنی نداشتن فصل‌بندی دقیق و منظم) طیّ ۹ ماده اوّل خود به جرایمی که در «قانون مجازات عمومی» تحت عنوان «جرایم ضدّ امنیت خارجی کشور» مورد اشاره قرار گرفته بودند اشاره می‌کرد، بدون آن که به این عنوان اشاره‌ای داشته باشد، و مواد ۱۰ الی ۱۵ را زیر عنوان «جرایم بر ضدّ امنیت داخلی مملکت» آورده بود.^۱

در هر حال، به نظر می‌رسد که پرهیز قانونگذار از تفکیک فائز شدن بین جرایم ضدّ امنیت داخلی و جرایم ضدّ امنیت خارجی به دلیل آن است که قرار دادن برخی از جرایم مورد بحث تحت هر یک از این دو عنوان ممکن است با شک و تردید مواجه شود، چون این دو ممکن است با یکدیگر هم‌پوشانی‌هایی داشته باشند. حتّی برخی اصل این تقسیم‌بندی را مورد تردید قرار داده و اظهار داشته‌اند که امنیت کشور یک واحد غیرقابل تجزیه می‌باشد، که ممکن است توسط اتباع کشور یا افراد خارجی مورد تهدید قرار

۱ - البته، برای مواد ۱۴ و ۱۵ عنوان دیگری هم ذکر شده و آن عبارت بود از «سوء قصد و توهین به مقامات سیاسی».

گیرد، و این امر نباید مجوزی برای تفکیک قائل شدن بین این جرایم باشد،^۱ همچنان که مثلاً در حقوق انگلستان و کشورهای دیگر ملهم از نظام حقوقی کامن‌لا از این جرایم مجموعاً تحت عنوان offences against the security of the state نام برده می‌شود، بدون این که تفکیکی بین امنیت داخلی و خارجی صورت پذیرد.

البته شاید بتوان برای این تقسیم‌بندی، مَحْمِل معقولی یافت و آن این که برخی از جرایم پیش‌بینی شده در قانون با استقلال و تمامیت ارضی کشور برخورد دارند، مثل جاسوسی برای دشمن، تحریک نظامیان به فرار از مقابل دشمن، تسلیم شهر یا هواپیما به دشمن، تنظیم قرارداد تسلیم با دشمن، همکاری با دولت خارجی متخاصم، اخفای جاسوسان دشمن و معرفی جاسوس به کشور بیگانه، که سه مورد اخیر در مواد ۵۰۸ و ۵۱۰ «قانون تعزیرات» پیش‌بینی شده‌اند، و موارد پیشین در مواد مختلف «قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح»، مصوب سال ۱۳۸۲، مورد اشاره قانونگذار قرار گرفته‌اند. از سوی دیگر، برخی از جرایم علیه امنیت، بدون برخورد با استقلال و تمامیت ارضی کشور، تنها به هرج و مرج و اغتشاش در داخل کشور می‌انجامند، مثل تحریک مردم به کشتار، موضوع ماده ۵۱۲ «قانون تعزیرات»، مصوب سال ۱۳۷۵. بدین ترتیب، می‌توان گفت که جرایم دسته اول جزء جرایم ضد امنیت خارجی، و جرایم دسته دوم جزء جرایم ضد امنیت داخلی کشور تلقی می‌گردند. در قوانین عقوبات بسیاری از کشورهای عربی نیز فصول مختلفی به «الجرائم الواقعة علی امن الدولة الخارجی» و «الجرائم الواقعة علی امن الدولة داخلی» اختصاص داده شده است.^۲ در قوانین ایران نیز گاه در متن مواد به اقدامات یا جرایم علیه امنیت داخلی یا خارجی کشور اشاره شده است.^۳ البته، امروزه در بسیاری از کشورها به جای تقسیم‌بندی امنیت به داخلی و خارجی آن را، با توجه به آن چه که «منافع ملی» اقتضاء می‌کند، به انواعی مثل «امنیت سیاسی»، «امنیت نظامی»، «امنیت اقتصادی»، «امنیت اجتماعی» و ... تقسیم می‌کنند.

۱ - برای مثال، ر.ک. ضیاءالدین پیمانی، جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی (تهران: نشر میزان، چاپ سوم، ۱۳۷۷) ص ۱۵.

۲ - از جمله، نگاه کنید به قانون عقوبات سوریه، که در آن مواد ۲۶۳ الی ۲۹۰ به جرایم علیه امنیت خارجی و مواد ۲۹۱ الی ۳۱۰ به جرایم علیه امنیت داخلی اختصاص داده شده‌اند. برای توضیح این مواد، ر.ک. محمد ریاض‌الخانی، شرح قانون العقوبات: القسم الخاص (دمشق: مطبعة الاسکان، ۱۹۸۶-۸۷ میلادی).

۳ - از جمله، نگاه کنید به مواد ۵ و ۲۸۶ «قانون مجازات اسلامی»، مصوب سال ۱۳۹۲.

در پایان، اشاره به این نکته ضروری است که بررسی قوانین سایر کشورهای غربی و عربی در مورد جرایم مورد بحث در کتاب صرفاً برای تقریب ذهن و تسهیل یادگیری دانشجویان عزیز، که بدین ترتیب می‌توانند از منظر حقوق تطبیقی به حقوق داخلی بنگرند، انجام گرفته است، و دلیلی برای این که این مباحث موضوع سؤالات امتحانی در دوره کارشناسی قرار گیرند وجود ندارد، لیکن این بخش‌ها می‌توانند، در صورت تدریس این کتاب در دوره کارشناسی ارشد، در آن دوره به تفصیل بیشتر مورد بحث قرار گیرند.